

KATTALARDA UCHRAYDIGAN GERPES VIRUSI

Tuzuvchi: **Maxammadaliyeva Oydina Botirjon qizi**

Chortoq Abu Ali Ibn Sino nomidagi

Jamoat Salomatligi Texnikumi

Terapiya fanlar uyushmasi

Teri va tanosil kasalliklari fani

Katta o'qituvchisi

Anotatsiya: Ushbu maqolada kattalarda uchraydigan herpes virusi sabablari, etiologiyasi, klinikasi, davolash yo'llari va usullari, virusni oldini olish haqida keng yoritilgan.

Kalit so'zlar: Herpes, kasallik, etiologiya, virus, malxam, qo'zgatuvchi

Herpes virusi — bu tanada, asosan lablar (og'iz) yoki jinsiy a'zolarida qizarish, qichishish va suyuqlik to'la pufakchalar paydo bo'lishiga sabab bo'ladigan keng tarqalgan virusli infeksiya. Bu virus organizmga kirgach umrbod qoladi, immunitet susayganda qayta faollashadi va ko'pincha lablarda "sovuq" yara (HSV-1) yoki genital sohada (HSV-2) namoyon bo'ladi.

Herpes — bu virus keltirib chiqaradigan kasallik. Bu teri va shilliq qavatlardagi suyuqlik bilan to'ldirilgan kichik pufakchalarning toshishi sifatida namoyon bo'ladigan yallig'lanish kasalligi. Kasallikning qo'zg'atuvchisi oddiy herpes virusi (lotincha Herpes simplex yoki HSV) bo'lib, u dunyo aholisining 90% da mavjud, ammo ulardan faqat 5% ida herpes namoyon bo'ladi va belgilari rivojlanadi.

Herpesviridae oilasi viruslari hayot uchun xavfli bo'lishi mumkin bo'lgan infeksiyalarni keltirib chiqarishi mumkin. Shuningdek, oddiy herpes virusi homiladorlik davrida homilaga ta'sir qiladi, u keltirib chiqaradigan patologiyalar homilaning tashqi ko'rinishi o'zgarishiga olib kelishi mumkin. Oddiy herpes virusi ko'pincha quyidagilarga ta'sir qiladi:

1. shilliq qavatlar;
2. nervlar (meningit, ensefalit);
3. ko'rish apparati (keratit, konyunktivit);
4. teri qoplamasi;
5. jinsiy a'zolarning shilliq qavati.

Kasallikning takrorlanishi burunning yon tomonida, lablar chetida, tish milkida va yonoqning ichki qismida, peshonada va hatto ko'z qovog'ida o'zini namoyon qiladi. Ko'pincha yallig'lanish lablar burchaklarida vujudga keladi.

Gerpesning tasnifi

Virusning juda ko'p turlari mavjud bo'lsa-da, jami sakkizta turi ajratiladi:

HSV 1-turi - og'iz va labda o'zini namoyon qiladi. Avval yallig'lanish va qizarish, keyin ichida suyuqlik bo'lgan pufakchalar paydo bo'ladi. Bir hafta davomida pufakchalar joyida noqulaylik va achishish kuzatiladi. Ba'zida bemorning harorati ko'tariladi. Bu gerpesning eng ko'p uchraydigan turi bo'lib, sovqotish yoki shamollash paytida qaytalanadi.

HSV 2-turi - jinsiy a'zolarda o'zini namoyon qiladi. U genital gerpes deb ham ataladi. Virus jinsiy aloqa orqali yuqadi. Birlamchi va ikkilamchi genital gerpes mavjud:

Tanadagi gerpes (3-turi) – o'rab oluvchi temiratki. Bolalarda suvchechakni keltirib chiqaradi. 35 yoshgacha bo'lgan kattalarda asab tizimiga, ayniqsa bosh suyagi va orqa miya to'qimalariga salbiy ta'sir qiladi. Tanada yirik nervlar o'tadigan joyda bir qator pufakchalar paydo bo'ladi va tanani o'rab turganga o'xshaydi, nomi shundan kelib chiqqan. Shilliq qavatlar virusning bu turi bilan deyarli hech qachon zararlanmaydi. Gerpesning ushbu turidagi belgilar: bosh og'rig'i, isitma, achishish, qichishish.

HSV 4-turi (Epshteyn-Barr virusi) tomoq og'rig'i (angina) ning bir shakli bo'lib, unda limfa tugunlari odatdagidan kattaroq bo'ladi. Alomatlar: tomoq og'rig'i, o'zini yomon his qilish, bosh aylanishi. Yetti kun davomida baland harorat saqlanib qoladi va bodomsimon bezlarda suyuqlik bilan to'la pufakchalar paydo bo'ladi.

HSV 5-turi (sitomegalovirus). U ikki xil namoyon bo`ladi: alomatlar umuman kuzatilmaydi yoki kasallik markaziy asab tizimi va organlarga ta'sir qiladi. Virusning bu turi jinsiy yo`l bilan yoki kundalik hayotda yuqtiriladi. Ushbu virus chaqaloqqa onadan, shuningdek, emizish orqali o'tishi mumkin.

HSV 6-turi. Virusning bu turi sababli limfoma, limfosarkoma, gemositoblastoma rivojlanadi.

HSV 7-turi tufayli surunkali charchoq sindromi paydo bo'ladi. Bu bolalik davrida paydo bo'lishi, ammo immun tizimi yomonlashmaguncha o'zini namoyon qilmasligi mumkin. Limfotsitlar ko'pincha normal miqdorda bo'ladi, lekin ular virusning harakatlari tufayli o'z vazifalarini normal bajara olmaydi. Shu sababli surunkali charchoq rivojlanadi. Vaqt o'tishi bilan asab tizimining yanada jiddiy muammolari paydo bo'lishi mumkin: xotira va aqlning buzilishi, depressiya.

HSV 8-turi. Faqat PCR testi orqali tashxis qo'yish mumkin. Virusning bu turi faqat prostata bezi va siydik-tanosil tizimi to`qimalarida topiladi.

Herpes simplex virusi (HSV)

Sovuq yaralarning asosiy sababi herpes simplex virusidir. HSV odatda ikki turga bo'linadi, HSV-1 va HSV-2. HSV-1 odatda og'iz gerpesini keltirib chiqaradi, HSV-2 esa umumiy gerpesni keltirib chiqaradi. Biroq, bu qoida mutlaq emas va ikkala tur ham turli hududlarni paydo bo'lishi mumkin. Vujudga kirgandan so'ng, HSV doimiy ravishda nerv hujayralarida yashaydi va ba'zi tetiklantiruvchi omillar bilan faollashishi mumkin, bu esa gerpesning qaytalanishiga olib kelishi mumkin.

Stress

Stress tananing immunitet tizimiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin va gerpesni qo'zg'atuvchi omillardan biri hisoblanadi. Stress gormonal o'zgarishlarga olib kelishi va immunitet tizimining normal ishlashini buzishi mumkin, bu HSV faollashishiga va sovuq yaralar paydo bo'lishiga olib keladi.

Zaif immunitet

Immun tizimi organizmni infeksiyalardan himoya qiluvchi murakkab tizimdir. Zaif [immunitet](#) HSV ning faollashishini va herpesning qaytalanishini osonlashtirishi mumkin. Immunitet tizimiga turli omillar, jumladan, yosh, ovqatlanish, irsiy omillar, stress va umumiy salomatlik holati ta'sir qilishi mumkin.

Quyosh nuri

Quyosh nurlari ba'zi odamlarda sgerpesni qo'zg'atishi mumkin. Quyosh nuriga ta'sir qilish lablar yoki og'iz atrofidagi terini bezovta qilishi va qayta infeksiyani keltirib chiqarishi mumkin. Shuning uchun, quyosh kremi qo'llash va lablarni quyoshdan himoya qilish sovuq yaralarning qaytalanishini oldini olishga yordam beradi.

Sabablar

Virus yuqori shaxsning terisi yoki shilliq qavati bilan yaqin aloqada yuqadi. Asosiy yo'llar:

- **Jinsiy aloqa** (vaginal, anal, og'zaki) — sherikda ko'rinadigan simptomlar bo'lmasa ham.
- **Xonaki yo'l** — juda kam, yangi yaralardan chiqqan suyuqlik bo'lgan umumiy sochiq yoki kiyimlar orqali.

Yuqish xavfini oshiradigan omillar:

- Himoyasiz jinsiy aloqalar.
- Immunitetning pasayishi (stress, sovuq qotish, surunkali kasalliklar).
- Shilliq qavat mikrotravmalari.

Muhim: Gerpes qo'l silkitish, quchoqlash yoki hojatxona o'rindiqlari orqali yuqmaydi. Bu «iflos qo'llar kasalligi» emas, balki yaqin aloqa talab qiladigan infeksiyadir.

Simptomlar

Simptomlar birinchi yuqish yoki takrorlanishiga bog'liq.

Birinchi kuchayish (yuqishdan 2–14 kun keyin):

- **Genital yoki anal sohada yonish va qichishish.**
- Suyuqlik bilan to'lgan pufakchalar, keyin yorilib og'riqli yaralarga aylanadi.
- Chanoq limfa tugunlarining kattalashishi.
- Tana og'rig'i, harorat — grippga o'xshash.

Takrorlanishlar yengilroq o'tadi:

- Pufakchalar bo'lmagan qizarish va qichishish.
- 3–5 kun ichida bitadigan oz miqdordagi yaralar.
- Umumiy simptomlarning yo'qligi (harorat, holsizlik).

Ba'zi odamlarda virus yillar davomida «uxlab» qoladi, o'zini namoyon qilmaydi. Biroq bu holda ham shaxs tashuvchi bo'lib qoladi.

Diagnostika: aniqlik va maxfiylik

Bizning markazimizda genital gerpes diagnostikasi — nafaqat protsedura, balki sog'liqni tushunishga qadam. Siz qulay his qilishingiz va natijalar shubhasiz bo'lishi uchun hamma narsa qilinadi.

1. Vizual tekshiruv

Shifokor toshmalarini diqqat bilan tekshiradi. Yaralar bitayotgan bo'lsa ham, ularning ko'rinishi (shakli, joylashuvi) ko'pincha herpesni aniqlashga imkon beradi. Biroq tekshiruv — faqat birinchi bosqich. Boshqa kasalliklarni (masalan, sifilis yoki allergiya) istisno qilish uchun laboratoriya testlari zarur.

2. PTTgR-test (polimeraza zanjir reaksiyasi)

- **Qanday o'tkaziladi:** Hamshira yara yoki pufakchalar yuzasidan surkalma oladi. Agar toshmalar bo'lmasa, lekin yashirin oqimdan shubha bo'lsa, material siydik chiqarish yo'li, homiladorlik yo'li yoki anal kanaldan olinishi mumkin.

- **Aniqlik:** 95–99%. Test virus DNKsini aniqlaydi, hatto namunada bir nechta molekula bo'lsa ham.

- **Muddatlar:** Natija 24 soat ichida tayyor. Favqulodda holatlarda (masalan, tug'ruqdan oldin) — 3–4 soat ichida.

3. Qonda antitanachalarni tekshirish (IFA)

- **Qachon buyuriladi:** Agar ko'rinadigan simptomlar bo'lmasa, lekin tashuvchi bilan aloqadan keyin tekshirishni xohlasangiz.

- **Nima ko'rsatadi:** IgG va IgM antitanachalarning mavjudligi. IgM birinchi yuqishda, IgG umr bo'yi saqlanadi.

- **Muhim:** OHV-1 yoki OHV-2 ga IgG ijobiyliги har doim genital shaklni anglatmaydi. Masalan, OHV-1 ko'pincha lablarda «sovuq» keltiradi.

4. Qo'shimcha testlar

Ba'zan biz qo'shma infeksiyalarni istisno qilish uchun umumiy qon yoki siydik tahlilini buyuramiz. Agar toshmalar atipik bo'lsa, biopsiya talab qilinishi mumkin.

Nega faqat tekshiruv bilan cheklanib bo'lmaydi?

Herpesni boshqa kasalliklar bilan adashtirish oson. Masalan, kandidoz yoki sifilisdan mayda yaralar o'xshash ko'rinishi mumkin. Aniq tashxis — to'g'ri davolash kalitidir.

Sabablar

Virusning yuqishi bemorning biosuyuqliklari orqali sodir bo'ladi. Bundan tashqari, terining shikastlangan qismiga tegish orqali yuqtirish mumkin.

Xavf omillari:

- gigiyenaga rioya qilmaslik;
- notanish odamlar bilan jinsiy aloqaga kirishish;
- tananing haddan ortiq sovqotishi yoki qizishi;
- oddiy herpes virusi kasallangan odam bilan o'pishish;;
- jamoat joylarida hojatxonadan foydalanish;
- rivojlanmagan davlatlarda yashash;
- past ijtimoiy/iqtisodiy daraja.

O'rtacha namlik darajasi va o'rtacha haroratda oddiy herpes virusi inson tanasidan tashqarida 24 soat davomida yashashi mumkin. +52 °C va undan yuqori haroratda 30 daqiqadan so'ng nobud bo'ladi -70 °C gacha bo'lgan haroratda esa 5 kungacha yashaydi. Metall ustida taxminan 2 soat yashaydi.

Herpesning belgilari

Oddiy herpes virusining namoyon bo'lishi - bu tananing turli qismlarida paydo bo'lishi mumkin bo'lgan suyuqlikli pufakchalardir. Odatda, ularning paydo bo'lishidan oldin bemorda quyidagi belgilar kuzatiladi:

- holsizlik;
- terining achishishi va qichishi;
- titroq.

Rivojlanish bosqichlari:

• Birinchi bosqich - pufakchalar keyinroq paydo bo'ladigan joyda teri biroz qichishadi. Agar terining bu joyini "Aciklovir" malhami bilan yog'lansa, pufakchalar paydo bo'lishini oldini olish mumkin.

- Yallig'lanish bosqichi - suyuqlikli pufakchalar hosil bo'lib, ular asta-sekin kattalashib boradi.

- Yaralar bosqichi - pufakchalar yorilib, ularning o'rnini og'riq keltiradigan yaralar egallaydi.

- Qo'tirning paydo bo'lish bosqichi - yaralar qobiq bilan qoplanadi.

O`rab oluvchi temiratki davrida migren va kasallangan nervning joylashuvi bo'ylab tanadagi og'riqlar paydo bo'lishi mumkin. Bir necha kundan keyin terida pufakchalar paydo bo'ladi, undagi shaffof suyuqlik asta-sekin qonli yiringga aylanadi. Limfa tugunlarining kattalashishi va haroratning ko'tarilishi kuzatiladi. Nevralgiya bir necha oy davom etishi mumkin.

Birlamchi genital herpes hech qanday namoyon bo'lmaydi. Bemor o'zini virus tashuvchisi ekanligini bilmaydi va boshqa odamlarga yuqtiradi. Belgilar ikki yoki undan ko'p kun ichida namoyon bo'la boshlaydi. Ko'pincha ular oyoqlar, sonlar terisida, jinsiy a'zolar shilliq qavatida toshmalar shaklida paydo bo'ladi. Hayz ko'rishdan oldin, ayollarda, hatto dumba mushaklarida pufakchalar paydo bo'lishi mumkin.

Agar o'zingizda shunga o'xshash alomatlarni sezsangiz, darhol shifokorga murojaat qiling. Kasallikning oldini olish oqibatlari bilan kurashishdan osonroqdir.

Diagnostika

Oddiy herpes virusiga klinik ko'rinishga qarab tashxis qo'yiladi. Agar tekshiruvda tashqi jinsiy a'zolarda toshma aniqlansa, kasallik sifilis (zahm) bilan taqqoslanadi. Tashxislashda quyidagi laboratoriya usullari tavsiya etiladi:

- virusologik;
- PCR testi;
- immunitet holati baholanadi;
- sitomorfologik;
- immunoferment tahlil yordamida antitanachalar aniqlanadi.

Herpesni davolash

Gerpes surunkali kasallikdir, ammo qaytalanishning oldini olish uchun davolanish kerak. Buning uchun quyidagi dori vositalari qo'llaniladi:

- isitmani tushiruvchi;
- mikroblarga qarshi;
- og`riq qoldiruvchi krem va malhamlar;
- immunostimulyatorlar.

Shifokorlar tavsiya qiladilar:

- "Aciklovir" ("Zoviraks") - tana hujayralarida oddiy gerpes virusi tarqalishini oldini oladi.
- "Famciklovir" ("Famvir") - Herpes zoster va Herpes simplex virusi shtammlarini o'ldiradi.
- "Valasiklovir" ("Valtareks") - ta'sir qilish modeli "Aciklovir" ga o'xshaydi, lekin undanda kuchli dori.
- "Panavir" - qichishish va og'riqni yo'qotish uchun ishlatiladi.
- "Flavozid" – oddiy gerpes virusiga qarshi sirop.
- "Proteflazid" - kasallikka qarshi tomchilar.

Homilador ayol uchun xalq tabobati usullari yordamida gerpesni yo'q qilish ma`qulroqdir. Ular toshmalarni bartaraf etishga yordam beradi, ammo homilador ayolning immunitetiga hech qanday ta'sir qilmaydi.

Gerpesni davolashning xalqona usullari

Gerpesdan davolanishga yordam beradigan xalqona usullar ro'yxati:

- Kun davomida ikki soatlik oraliq bilan yallig'langan joylarni oqqarag`ay (pixta) yog'i bilan yog'lanadi;
- Lablar terisidagi pufakchalarni propolis damlamasi bilan kuydirib, so'ngra kalendula asosidagi malham bilan artiladi;

- Kuchsizroq choy tayyorlab (yarim choy qoshiq quruq choydan foydalaning), choy sovishini kuting. Paxtani namlab va yallig'langan joyga kuniga to'rt marta qo'yiladi;
- Bir necha kun davomida pufakchalar quloq kiri bilan yog'lanadi;
- Surtib turishga kamfora yog'i ishlatiladi.

Xavf

Homilador ayol uchun herpes tug'ilmagan bolaga infeksiyasining yuqishi ehtimoli bilan xavflidir. Bachadon bo'ynidagi pufakchalar bepushtlikka olib kelishi mumkin. Shuningdek, herpes kichik tos sohasi a'zolariga va uning tuzilmalariga ta'sir qilishi mumkin (ganglionit, nevrit, tos simpatalgiyasi).

Oldini olish

Herpesning oldini olish uchun shifokorlar quyidagilarni tavsiya qiladilar:

- Jinsiy sherik tanlashda ehtiyot bo'lish;
- Prezervativlardan foydalanish;
- Antiseptiklardan foydalanish;
- Herpes bilan kasallangan bemor terisi bilan aloqa qilgandan so'ng, odatiy gigiena qoidalarini bajarish;
- Jamoat joylaridan uyga qaytgandan so'ng qo'llarni yuvish yoki tozalash.
- Shaxsiy gigiena qoidalarini e'tiborsiz qoldirmaslik;
- Notanish odamlar bilan oral jinsiy aloqada bo'lmaslik;
- Linzalarga so'lak tekkizmaslik;
- Begona idish-tovoqlar va kiyimlarni ishlatmaslik.

Herpesning tarqalishini oldini olish uchun bemor pufakchalarni yorib yubormasligi va yaralarda hosil bo'lgan qobiqlarni olib tashlamasligi kerak.

Herpesga qarshi vaksinalar

“Vitagerpavak” - bu HSV infeksiyasini davolashda ham, oldini olishda ham qo'llaniladigan herpesga qarshi emlashdir. Undan yillar davomida foydalanilib kelinadi. Vaksina virusning inaktivlangan antitanalarini o'z ichiga oladi, bu esa bemorda immunitet reaksiyasi hosil bo'lishini rag'batlantiradi. Bemorlar ushbu vaksinani yaxshi o'tkazadilar.

“Vitagerpavak”ning uzoq vaqt davomida immunitet ishlab chiqarilishini rag'batlantirishi isbotlangan.

Foydanilgan adabiyotlar:

1. Sh.X. Shadiyeva “ Teri tanosil kasalliklari va kosmetalogiyada hamshiralik ishi”
2. M.B. Xakimova “ Teri tanosil kasalliklarida hamshiralik ishi.
3. Sh.X. Shadiyeva va M.B. Xakimova Uslubiy qo'llanma.
4. Ziyozet.net.